

ISLANTILAISIA
LAPASIA

25 perinteistä neulemallia

GUÐRÚN HANNELE HENTTINEN

TAMMI

Guðrún Hannele Henttinen

ISLANTILAISIA
LAPASIA

25 perinteistä neulemallia

Tammi – Helsinki

Copyright © Guðrún Hannele Henttinen 2020
Title of the original Icelandic edition:
Íslenskir vettlingar: 25 nýjar útfærslur á gömlum mynstrum
Published by agreement with Forlagið, www.forlagid.is

Suomenkielinen laitos

ISBN 978-952-04-3298-0

© Guðrún Hannele Henttinen ja Tammi 2021
Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
Suomennos: Heli Mäntyrinta
Suomennos perustuu Anna Cynthia Leplarin
englanninkieliseen käännökseen.

Valokuvat: Gígja Einarsdóttir,
sivu 6 Guðrún Hannele Henttinen,
sivu 10 Einar Einarsson (1903–1962)
© Reykjavík Museum of Photography,
sivu 13 Ásgrímur Ágústsson © Akureyri Museum
Piirroukset: Anna Cynthia Leplar

Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Aluksi | 7
Blönduósin tekstiilimuseo | 13

Islantilaiset neuletyöt: lyhyt historia | 9
Perustietoa neulomisesta ja ohjeista | 17

Lankavaihtoehtoja | 269

Kiitokset | 272

Kirjallisuutta ja museotekstiilien tunnisteet | 271

ALUKSI

Olen jo pitkään pitänyt lapasista aivan erityisesti, ja huomaan heti, jos jollakulla on kaunis malli käsissään. Lapasten varsinainen tarkoitus on tietysti pitää kädet lämpiminä, mutta ulkonäöllä on toki myös merkitystä. Laadukkaasta langasta hyvin neulotut, kauniisti kuvioidut lapaset ovat aarre, jota voi käyttää ja ihailla vuosikausia. Blönduósin tekstiilimuseossa on monenlaisia arvokkaita käsitöitä, ja sieltä olen löytänyt tämän kirjan lapaset – kaikki 25 kaunista mallia. Olen ikuisesti kiitollinen museon johtajalle Elín S. Sigurðardóttirille yhteistyöstä. Kirjassa on alkuperäisten lapasten valokuva ja sen jälkeen ohje, jonka perusteella lapaset voidaan neuloa fingering-vahvuisesta langasta 2–2,5 mm:n puikoilla. Valokuvissa on muita väri vaihtoehtoja inspiraation lähteeksi.

Olen valinnut kirjaan sekä kuvioiltaan että tekniikoiltaan monenlaisia lapsasia ja ottanut mukaan niin aloittelijoille kuin kokeneille tekijöille sopivia malleja. Monien mielestä nimenomaan kirjoneulemallit ovat tyypillisesti islantilaisia. Kirjoneuletta voi kuitenkin soveltaa monin eri tavoin – kuvio voi olla lapasen kämmen- tai selkäpuolella tai peittää koko lapasen, ranneke voi olla joustinta, pitsineuletta tai kaksivärinen, peukalon voi tehdä kiilan avulla tai ilman ja sen voi sijoittaa lapasen sivuun tai kämmenen puolelle. Otin mukaan myös kaksi yksiväristä pitsimallia ja kahdet sormikkaat. Uskon, että jokainen voi löytää kirjasta kiinnostavan ohjeen.

Tämäntapaisen kirjan teko on kuin maratonin juoksemista, ja olen saanut apua monilta. Ideointi alkoi hyvässä yhteistyössä Cindyn kanssa. Hänen panoksensa ja rohkaisunsa ovat olleet korvaamattomia. Kirjasta ei olisi tullut mitään ilman Blönduósin tekstiilimuseossa työskentelevän Elinin apua. Lisäksi apuna olivat monet taitavat neulojat: Guðný, Margrét, Rannveig ja Sonja. Myös Cindy neuloi yhdet lapaset. Kiitän teitä kaikkia lämpimästi!

Suuret kiitokset ansaitsee Gígja, joka otti kirjan uudet valokuvat. Kiitos taiteellisesta näkemyksestäsi, Gígja!

Kiitän kuvausmallejamme Elín Evaa ja Lamieta ahkerasta työstä. Tyttäreni Elín Eva ansaitsee erityiskiitokset siitä, että hän ryhtyi stylistiksi, hoiti työn oivallisesti ja suhtautui niin kärsivällisesti äitiinsä kuvausten aikana.

Luonnollisesti kiitän myös toimittajaa Oddný S. Jónsdóttiria, graafista suunnittelijaa Alexandra Buhlia ja teknistä toimittajaa Kirsten Pedrosaa, jotka kaikki olivat projektin kannalta elintärkeitä.

Viimeiset, mutta ei vähäisimmät, kiitokset esitän aviomiehelleni Karlille hänen antamastaan tuesta, ja samalla koko perheelleni.

Toivotan kaikille neulomisen iloa!
Guðrún Hannele Henttinen

ISLANTILAISET NEULETYÖT: LYHYT HISTORIA

Arvellaan, että neulomisen ovat tuoneet Islantiin alankomaalaiset, englantilaiset tai saksalaiset kauppiat 1500-luvun alkupuoliskolla. Arvellaan myös, että islantilaiset olisivat oppineet tekniikan ennen muita Pohjoismaiden asukkaita. Vanhin Islannista löydetty neulottu vaatekappale on lapanen. Se löytyi Etelä-Islannista Stóra-Borgin tilalla tehdyissä arkeologisissa kaivauksissa, ja sen katsotaan olevan peräisin 1500-luvun alusta. Lapanen on neulottu neljällä tai viidellä sukkuikolla suljettuna neuleena. Se on sileää oikeaa neuletta, ja koko vastaa pientä aikuisen kättä. Lapanen löytyminen oli onnenpotku, sillä villavaatteet ja muut tekstiilit eivät ole pitkäikäisiä – ne on tehty käytettäväksi, ne rispaantuvat ja kuluvat rikki, ja lanka pyritään käyttämään uudelleen mahdollisuuksien mukaan. Ihmisillä ei ollut mitään syytä säilytellä arkisia neulevaatteita, joten meillä on hyvin vähän vihjeitä siitä, millainen neulomisen historia on Islannissa ollut.

Sen tiedämme, että koko Islannissa neulomisesta kiinnostuttiin hyvin nopeasti, sillä se oli paljon yksinkertaisempi tekniikka kuin tuolloin hyvin tavallinen kankaan kudonta. Kudontaan verrattuna neulominen on helpompi oppia, tarvittavat välineet ovat paljon yksinkertaisempia ja työn tekeminen vie vähemmän tilaa. Neulominen on myös nopeampaa kuin kinnasneulan käyttö, jolla lapaset ja kintaat oli Islannissa siihen mennessä valmistettu.

Aluksi Islannissa osattiin neuloa pelkästään oikeita silmukoita, kuten Stóra-Borgin lapanen osoittaa. 1700-luvulla alettiin käyttää myös nurjia silmukoita. Lankojen väreinä olivat enimmäkseen kaikki islannilampaan villan luontaiset värit.

Neulotuista lapasista, sukista ja muista vaatekappaleista tuli 1800-luvulla tärkeitä vientituotteita. Tuotannon lisäämiseksi neulojille asetettiin kappalemääräiset tavoitteet, ja kaikkien talouden jäsenten tuli neuloa joka viikko. Esimerkiksi ahkeran maalaisnaisen odotettiin päivässä neulovan yhden sukkaparin tai karstaavan ja kehräävän yhden sukan verran villaa ja vielä neulovan sen. Lasten odotettiin jo kahdeksanvuotiaina neulovan viikossa kaksi paria kalastajan lappasia. Miehet neuloivat usein karkeampaa lankaa, naiset taas hienompaa. He valmistivat hienompia töitä, kuten monimutkaista kirjoneuletta tai pitsineuletta. Tarinoiden mukaan jopa kyläilijöitä pyydettiin tarttumaan neuleeseen, sillä joutilaisuutta ei katsottu hyvällä.

Mistä lapasten mallit saatiin? Kullakin kokeneella neulojalla oli luultavasti oma perusmallinsa. Uudet mallit kulkeutuivat neulojalta ja maatilalta toiselle eri tavoin. Jos kylään tulevalla vieraalla oli mielenkiintoisen mallinen neulottu vaatekappale, sen malli voitiin kopioida. Kun malli kerran oli merkitty muistiin, se siirtyi sukupolvelta toiselle, ja kirjoitettuja ohjeita saattoi saada myös ulkomailta. Ajan mittaan saataville tuli myös painettuja kirjoja ja lehtiä, joissa oli ohjeita. Kun 1800-luvun lopulla perustettiin naisille kouluja, joissa opetettiin erilaisia kotitaloustöitä, ne epäilemättä myös vaikuttivat siihen, mitä Islannissa neulottiin.

Monista tämän kirjan lapasista on olemassa vain vähän tietoa: emme tiedä, onko neuloja itse suunnitellut lappasen vai onko idea saatu jostain muualta. Monia malleja on neulottu monessa paikassa, joten on vaikea selvittää niiden alkuperää; entisaikaan neulemalleja ei ajateltu designin näkökulmasta. Tiedetään kuitenkin, että jotkut neulojat erikoistuivat neulomaan aivan tietyn mallisia lappasia, joista muodostui heidän yksilöllinen tyylinsä.

HEIMILISIDNADARSAFNID
TEXTILE MUSEUM

BLÖNDUÓSIN TEKSTIILIMUSEO

Blönduósin tekstiilimuseon tarina alkaa 1970-luvulta. Sen perustivat yhteistyössä paikalliset naisjärjestöt. Museo avattiin virallisesti yleisölle vuonna 1976 – tuolloin se sijaitsi vanhassa ladossa ja navetassa, jotka kuuluivat Blönduósin Naisten kotitalousopistolle. Vaatimattomat tilat jäivät kuitenkin pian liian pieniksi, ja vuonna 2003 avattiin entisten tilojen yhteyteen uusi, entistä laajempi museo. Kaikki alkuperäiset lapaset, joihin tämän kirjan ohjeet perustuvat, ovat osa Tekstiilimuseon pysyvää kokoelmaa.

ISLANNINVILLA

Museon villanäyttely esittelee prosessia, jolla villavuodasta tulee valmis neulevaate. Kävijät voivat itse sormeilla erityyppisiä villoja ja todeta, mitä eroja niissä on. Esimerkiksi *pel* eli islanninlampaan ainutlaatuinen alusvilla koostuu lyhyistä, uskomattoman pehmeistä ja ohuista kuiduista, jotka muodostavat lampaan ihoa lähinnä olevan lämpimän, kuivan kerroksen. *Tog* on pidempää, karkeampaa karvaa, joka on islanninlampaan villan uloin kerros. Perinteisesti islanninvilla muokattiin käsin ja tog eroteltiin pelistä. Sen jälkeen kehrättiin kahdenlaista lankaa. Museon kokoelmissa on kauniita hartiahuiveja, jotka on neulottu sekä togista että pelistä. Lanka on käsin kehrättyä ja hienoa, ja kummallakin tyypillä – togilla ja pelillä – on omat ominaisuutensa ja kauneutensa. Museon kokoelmissa on lukuisia muitakin villasta tehtyjä esineitä, kuten karkeampia työkintaita sekä lapasia, jotka on neulottu vanhalla ruotsalaisella kahden langan tekniikalla tai pitsineuleena.

HALLDÓRUSTOFA

Museon Halldórustofa-niminen osasto on nimetty Halldóra Bjarnadóttirin (1873–1981) mukaan. Hän oli käsityön pioneeri, joka 1900-luvulla puhui väsymättä naisten koulutuksen ja kulttuurin puolesta.

Halldóra valmistui opettajaksi Norjassa vuonna 1899 ja toimi opettajana Reykjavikissä ja Norjassa. Sittemmin hänestä tuli Pohjois-Islannissa sijaitsevan Akureyrin alkeiskoulun johtaja. Hän piti huolen paitsi siitä, että käsitöitä ylipäätään opetettiin, myös siitä että ne olivat koko maassa osa alkeis- ja jatkokoulujen opetussuunnitelmaa. Halldóra alkoi toimia käsityöneuvojana ja hänelle myönnettiin erityistä rahoitusta tähän työhön vuosina 1924–1955. Vuonna 1946 Halldóra perusti villa- ja tekstiiliopiston Pohjois-Islantiin, Eyjafjörðurin Svalbarðiin, ja toimi yhdeksän vuotta sen johtajana. Lisäksi hän toimitti Hlín-nimistä aikakausjulkaisua lähes 50 vuotta.

Halldóra halusi säilyttää ikivanhan tiedon raaka-aineista ja työmenetelmistä, kehittää uusia tekniikoita ja lisätä islanninvillan arvoa. Ennen 1900-luvun puoliväliä hän järjesti eri puolilla maata useita näyttelyitä, joissa esiteltiin islantilaista käsityötä ja korostettiin erityisesti islanninvillan lukemattomia käyttömahdollisuuksia. Muiden esineiden lisäksi esillä oli usein tekstiilejä, neulottuja lapasia, sukkia ja hartiahuiveja. Halldóra keräsi näytteitä ja malleja kaikenlaisista tekstiileistä, ja ne ovat edelleen osa Blönduósin museon kokoelmia.

Viimeiset vuotensa Halldóra eli Blönduósissa. Hän lahjoitti museolle viimeksi omistamansa esineet, jotka ovat näytteillä Halldórustofassa.

MUSEON NÄYTTELYT

Museossa on useita pysyviä näyttelyitä, joissa esitellään muun muassa kirjontatöitä, Islannin kansanpukuja ja villaa. Joka kesä järjestetään myös erikoisnäyttelyitä, joissa tämän hetken suunnittelijat ja tekstiilitaiteilijat pääsevät esittelemään Islannin monipuolista käsityötä ja muotoilua.

Kävijä saa museossa kattavan kuvan Islannin tekstiilihistoriasta ja erityisesti Islannin naisten käsitöistä. Villa on kiinteä osa Islannin historiaa ja kulttuuria, ja museon kokoelmissa on monia arvokkaita esineitä – kuten ne hienosta, käsin kehrätystä langasta käsin neulotut lapaset, joihin tämän kirjan ohjeet perustuvat.

PERUSTIETO NEULOMISESTA JA OHJEISTA

LYHENTEET

KV = kuvioväri

LR = luomisreuna

L = lisää, lisäys

o = oikein, oikea silmukka

1 kiertäen o = Neulo 1 o silmukan takareunasta

2 o yht = Neulo kaksi silmukkaa yhtä aikaa oikein. 1 s kavennettu.

oet = Neulo ensin silmukan etureunasta tavallinen oikea silmukka, mutta älä päästä silmukkaa vasemmalta puikolta. Neulo silmukan takareunasta oikea silmukka ja päästä silmukka vasemmalta puikolta. 1 s lisätty.

oete = Neulo ensin silmukan etureunasta tavallinen oikea silmukka, mutta älä päästä silmukkaa vasemmalta puikolta. Neulo silmukan takareunasta oikea silmukka ja vielä etureunasta oikea silmukka. Päästä silmukka vasemmalta puikolta. 2 s lisätty.

L1V = Lisää 1 s poimimalla juuri neulomasi silmukan ja seuraavan silmukan välinen pohjukkalanca niin, että pistät oikean puikon työn OP:lta langan ali ja nostat sen silmukaksi vasemmalle puikolle. Neulo silmukka takareunastaan o. 1 s lisätty.

L1O = Lisää 1 s poimimalla juuri neulomasi silmukan ja seuraavan silmukan välinen pohjukkalanca niin, että pistät oikean puikon työn NP:lta langan ali ja nostat sen silmukaksi vasemmalle puikolle. Neulo silmukka etureunastaan o. 1 s lisätty.

n = nurin, nurja silmukka

krs = kerros

OP = työn oikea (näkyvä) puoli

yvk = Nosta 1 o neulomatta, neulo 2 o yht ja vedä nostettu silmukka kavennussilmukan yli. Kavennussilmukka jää puikolle. 2 s kavennettu. Huomaa, että yleensä ylivetokavennus kaventaa vain yhden silmukan, eli silmukka nostetaan oikein neulomatta, neulotaan 1 o ja nostetaan neulomaton silmukka neulotun yli. Tämän kirjan ohjeissa ylivetokavennus kuitenkin tehdään neulomalla yhden silmukan sijaan 2 s yhteen ja kaventamalla 2 s.

krk = Nosta **yhtä aikaa** 2 o neulomatta, 1 o, vedä nostetut silmukat neulotun s:n yli. Keskimmäinen silmukka jää puikolle. 2 s kavennettu.

knk = Nosta **yksitellen** 2 o neulomatta. Työnnä vasen puikko OP:lta molempien läpi ja neulo ne yhtä aikaa o takareunasta. Silmukat eivät kierry. 1 s kavennettu.

s = silmukka

NP = työn nurja puoli

lk = langankierto. Vie lanka oikean puikon yli OP:lta NP:lle ja sen jälkeen vasemman etusormen yli seuraavan silmukan neulomista varten. Näin lisätään 1 s. Koska neuleeseen syntyy reikä, tätä lisäystä käytetään pitsineuleissa. Jos kerroksen silmukkamäärän halutaan pysyvän samana, langankierron pariaksi neulotaan 2 o yhteen. Seuraavalla kerroksella lk neulotaan kuin tavallinen silmukka.

PV = pohjaväri

sm = silmukkamerkki

TOISTOT [.] = Neulo sulkujen välinen ohje niin monta kertaa kuin ohjeessa mainitaan

- = neulo tähtien välinen ohje niin monta kertaa kuin ohjeessa mainitaan

** tai *** tai **** = osoittavat tietyn vaiheen aloituskohdan

ISLANNISSA KÄYTETTÄVÄ NEULOMIS- TEKNIikka

Islannissa neulotaan samoin kuin Suomessakin yleensä eli niin sanotusti vasemmalta. Lapaset on pitkään neulottu suljettuna neuleena viidellä sukkapuikolla. Lanka kulkee oikealta juuri neulotusta silmukasta vasemman käden etusormen yli. Kirjoneuleessa toisenvärinen lanka kulkee keskisormen yli. Neulominen on meidän mielestämme tällä tavoin nopeampaa, mikä on hyvä, jos neuloo paljon. Jos kuitenkin olet itse tottunut neulomaan jollain muulla tavalla, älä huolestu. Vaikka olisitkin tottunut pitelemään puikkoja eri tavalla, lopputulos on käytännössä sama tai hyvin samanlainen.

LANKA

Kirjan ohjeiden pohjana toimineet vanhat lapaset on neulottu ohuesta kotikehruisesta langasta, mutta nykyään on vaikea löytää täsmälleen samanlaista. Kaikki ohjeissa käytetyt, kaupoista löytyvät langat ovat sataprosettista villaa; vain yhdessä ohjeessa on käytetty silkkilankaa.

Pirkka-lanka on perinteinen, nelisäikeinen, fingering-vahvuinen villalanka. Se sopii erinomaisesti perinteisten islanninlapasten tiiviiseen neuleeseen. Se on kestävä ja nypyyntyy hyvin vähän.

Fine Tweed on hiukan vähemmän kimmoisaa, mutta silläkin syntyy kaunis, tiivis neulepinta. Tämnäntyyppiset langat huopuvat helposti, jolloin perinteiset kirjoneulekuviot näyttävät entistä kauniimmilta. Tästä langasta syntyy kevyitä ja lämpimiä lapasia.

Mohair 2-ply -langassa on mohairia ja merinovillaa. Se on edellisiä lankoja paksumpaa, mutta sen verran löyhää, että valmistajan ohjetta ohuemmillä puikoilla siitä syntyy riittävän tiivis neule. Mohair antaa langalle kauniin kiillon, joten lopputulos on tyylikäs ja silti hyvin lämmin. Pehmeät lapaset pysyvät myös hyvin muodossaan.

Sivuilla 269–270 on lueteltu muita lapasiin sopivia lankoja.

LANGAN VALINTA

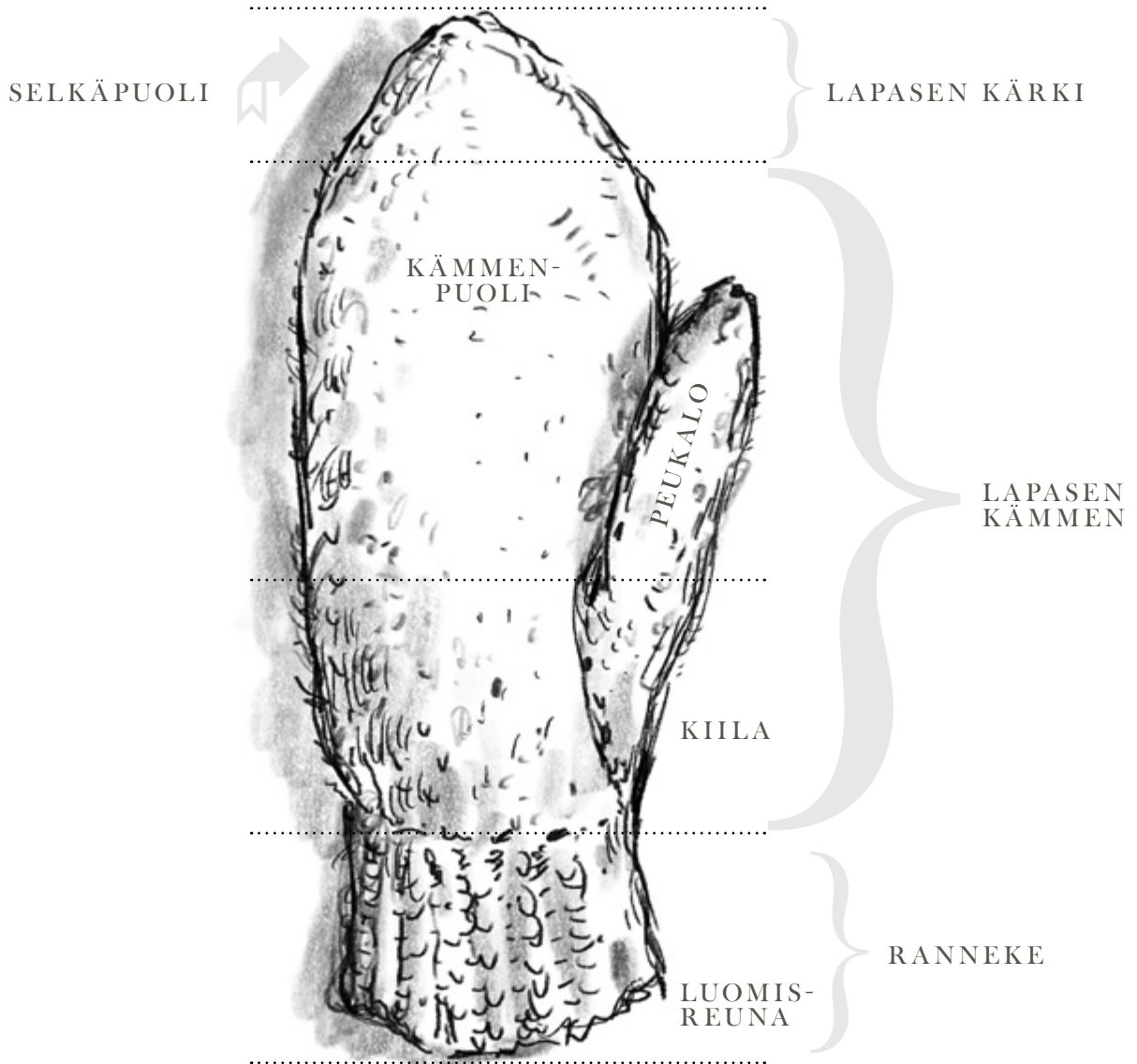
On tärkeää, että lapaset neulotaan oikeanlaisesta langasta, sillä lapasten on oltava kestävämpiä kuin monien muiden neuleiden. Lapaset ovat kädessä niin sateessa kuin tuulessakin, ja niiden on kestettävä paljon hankausta ja muuta kulutusta.

Villa on lämmintä, ja juuri siksi sitä käytetään lapsiin: jotta kädet eivät palele. Jos lapaset on neulottu muusta kuin superwash-käsittelystä langasta, ne yleensä vähitellen huopuvat käytössä ja ovat siten entistä lämpimämmät. Superwash-käsittely lanka ei huovu ja tiivisty samassa määrin.

Lapsiin voi käyttää mitä tahansa villalankaa, mutta kehrätystä kampa-langasta neulotut lapaset kestävät parhaiten eivätkä nyppyynty kovin helposti, vaikka ne eivät ehkä ole kaikkein lämpimimmät. Kampaamatomasta langasta syntyy tiiviimpi pinta, joka myös huopuu käytössä. Tämä parantaa lapasten kestävyyttä, vaikka lanka itsessään ei ole yhtä lujaa. Lapaset ovat myös kevyemmät ja lämpimämmät. Neuloja joutuu itse ratkaisemaan, mikä tuntuu parhaalta; ehkä kannattaa kokeilla molempia lankatyyppejä.

Hyvä valinta on kimmoisa lanka, josta syntyy pöyheitä silmukoita ja tiivis pinta. Silloin kirjoneuleesta tulee tasaisempaa ja työ sujuu paljon hauskemmin. Huomaa myös, että hyvin pehmeä lanka ei ehkä ole kimmoisaa, joten se ei välttämättä sovellu lapsiin.

LAPASEN OSAT

RANNEKE

LUOMISREUNA

Tässä luodaan silmukat ja aloitetaan neulominen.

RANNEKE

Ohjeissa käytetään lapasen osista omia nimiään. Lapasen alareunassa eli ranteen kohdalla on ranneke. Se on joko joustinneuletta, kaksiväristä kirjoneuletta tai pitsineuletta.

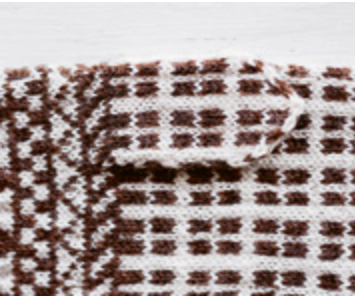

PEUKALO

Kiilaton peukalo

Lapasen kämmettä neulottaessa jätetään peukaloa varten aukko neulomalla peukalon leveyttä vastaava silmukkamäärä irrallisella (toisen värisellä) langalla, eli apulangalla. Seuraavalla kerroksella nämäkin silmukat neulotaan pohjavärillä. Kun lapasen kärki on valmis, apulanka puretaan pois ja näkyviin tulevat silmukat poimitaan kolmelle tai useammalle sukkaupikolle. Sukkaupikot voi myös pujottaa silmukoihin ennen peukalolangan purkamista. Huomaa, että peukalonaukon yläreunassa on yksi silmukka vähemmän kuin alareunassa. Siksi aukon yläreunaan poimitaan yksi uusi silmukka kahden muun silmukan väliltä, jotta molemmissa reunoissa olisi sama silmukkamäärä.

KIILATON PEUKALO

Kiilapeukalo

Yleensä lapsiin neulotaan peukaloa varten kiila joko kämmenpuolelle tai lapasen sivuun. Kiila on kolmion muotoinen ja se aloitetaan yleensä heti rannekkeen jälkeen. Peukalo neulotaan kiilan yläreunan silmukoista, joita ei siis päätellä välillä. Kiilan ansiosta lapanen on peukalon juuren kohdalta leveämpi.

Islantilaisissa neuleissa yhdistyvät monisatavuotinen käsityöperinne ja värikäs neulemuoti. Siksi ne ovat suosituimpia kuin koskaan!

Tässä kirjassa esitellään 25 kaunista ja käytännöllistä lapas- ja käsinemallia Islannista. Nykypäivään päivitetty ohjeet ja tarinat mallien taustoista tekevät perinteikkäitten 1800- ja 1900-luvun mallien neulomisesta helppoa ja hauskaa. Nostalgiset kirjontakuviot ja monipuoliset neuletekniikat kutsuvat käsittä pariin niin aloittelevia kuin kokeneitakin neulojia.

Helsingissäkin opiskelleen islantilaissuomalaisen käsityö-opettaja **Guðrún Hannele Henttisen** neuleopas on myös kurkistus pohjoismaiseen käsityöhistoriaan.

